

БАЗОВІ КОНОТАЦІЇ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ АНТРОПОНІМІВ У РЕТРОРОМАНАХ ЮРІЯ ВИННИЧУКА «НІЧНИЙ РЕПОРТЕР», «ВІЛЛА ДЕККЕРА», «АГЕНТ ЛИЛИК»

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (49)

УДК 811.161.2'373.2 423

DOI:10.24144/2663-6840/2023.1(49).159–164.

Вегеш А. Базові конотації літературно-художніх антропонімів у ретророманах Юрія Винничука «Нічний репортер», «Вілла Деккера», «Агент Лилик»; кількість бібліографічних джерел – 13; мова українська.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню літературно-художніх антропонімів як важливої складової онімного простору детективних ретророманів про Львів сучасного українського письменника Юрія Винничука. Відомо, що назви персонажів, які наділені багатством стилістичних функцій, значними виражальними можливостями, виступають невід'ємним елементом літературно-художнього тексту. Літературно-художня антропонімія – це результат суб'єктивної авторської творчості. Власні назви персонажів як мовні одиниці, які не лише називають, а й характеризують денотатів, разом з іншими одиницями відображають творче мислення письменника, багатство його мови, особливості стилю.

Метою нашої статті є дослідження та опис літературно-художніх антропонімів, що функціонують у ретророманах Юрія Винничука «Нічний репортер», «Вілла Деккера», «Агент Лилик». Завдання – виявити та описати літературно-художні антропоніми, з'ясувати їхню доонімну семантику, енциклопедичне та смислове навантаження, визначити, яку роль вони відіграють у творенні образів.

З'ясовано, що літературно-художні антропоніми є важливим виражальним засобом, який взаємодіє з іншими мовними одиницями і набуває різних конотацій. Усі літературно-художні антропоніми романів Ю. Винничука мають характеристичний заряд, а ціла низка назв персонажів реалізує в тексті свою доонімну семантику. Ю. Винничук вміє створювати образи і вдало давати їм найменування. Допасовуючи назву до характеру персонажа, його вигляду, роду занять, автор намагається налагодити гармонію між героєм та його іменем.

Досліджено роль заголовків романів «Нічний репортер» та «Агент Лилик», де прізвище головного героя вноситься в назву твору.

Звернено увагу на функціонування літературно-художніх антропонімів, що належать до різних антропосистем, на поєднання найменувань за пташиною ознакою, на функціонування прізвищ львівських кримінальних елементів (батарів), в основі яких є галицький діалект.

Доведено, що літературно-художні антропоніми у творах Ю. Винничука стають взірцями онімної майстерності автора, бо є своєрідними маркерами регіону.

Ключові слова: Юрій Винничук, апелютив, доонімне значення, ім'я, літературно-художній антропонім, персонаж, прізвище, псевдонім, характеристика.

Постановка проблеми. Твори українського письменника Юрія Винничука привертають увагу як дорослої, так і дитячої аудиторії. Зрозуміло, що його художні полотна неодноразово ставали об'єктами різних досліджень. На особливу увагу заслуговують власні назви персонажів із ретророманів про довоєнний Львів.

Антропоніми, як і діалекти, є одним із важливих джерел для дослідження мови, історії, матеріальної й духовної культури нашого народу. Вивчення регіонального антропонімікону, у тому числі й літературно-художнього, належить до актуальних завдань сучасної ономастики.

Відомо, що оніми взаємодіють з іншими мовними одиницями, набувають нових конотацій, символів, виокремлюють індивідуальні риси персонажів, вказують на авторські уподобання. Дослідження літературно-художньої антропонімії романів сучасних авторів дозволяє виявити індивідуально-стильові особливості власних назв персонажів, на творення яких впливають найрізноманітніші фактори. Назви персонажів, що наділені багатством стилістичних функцій, значними виражальними можливостями, виступають невід'ємним елементом літературно-художнього тексту. Ю. Карпенко писав, що письменники надають «онімам великої ваги» і

«невичерпних спроможностей», зважено ставляться до власних назв [Карпенко 2008, с. 80].

«Сучасні постмодерністські тексти вирізняються використанням складних імен, асоціативного зв'язку імен із різними культурними епохами, яким притаманні варіанти інтерпретації-розкодування (залежно від освіченості читача), інтелектуальністю постмодерного антропоніма. Сьогодні вивчення художньої прози Ю. Винничука як складника українського літературного процесу ХХІ століття є важливим, оскільки її риси й особливості експліковано лише частково, а вона є досить яскравим явищем нашого часу. При цьому велике значення має, зокрема, розв'язання проблеми ономастичності творів письменника» [Крупеньова, Русева].

Літературно-художні антропоніми є своєрідними маркерами регіону, а у творах Ю. Винничука натрапляємо на взірці онімної майстерності автора. Тому опис літературно-художніх антропонімів із романів «Нічний репортер», «Вілла Деккера» та «Агент Лилик» є важливим.

Аналіз досліджень. Найважливішими працями, у яких подаються відомості з теорії, термінології української літературної ономастики, залишаються дослідження Ю. Карпенка, О. Карпенко, Л. Белея, М. Мельник, М. Торчинського,

Н. Колесник та ін. Настільною книгою для тих, хто обстежує літературні оніми, став збірник статей «Літературна ономастика» відомого науковця Ю. Карпенка. Дослідженню українських літературно-художніх антропонімів присвятив свої праці Л. Белей («Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX–XX ст.» (1995), «Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії» (2002)), у яких він не лише обґрунтовує необхідність ретельного вивчення української літературно-художньої антропонімії пострадянської доби, а й на підставі аналізу значного фактичного матеріалу виокремлює основні тенденції розвитку новітньої української літературно-художньої антропонімії. Надзвичайно важливими залишаються монографії М. Торчинського «Структура онімного простору української мови» (2008) та «Структура онімного простору української мови. Частина II. Функціонування власних назв» (2009), у яких подаються класифікації різних авторів, опис диференційних особливостей власних назв, зокрема й тих, що побутують у художньому стилі.

Дослідженню функційно-стилістичних особливостей літературно-художніх антропонімів у творах українських письменників присвятили свої праці Е. Боєва, Н. Бербер, Гриценко, Г. Лукаш, Л. Кричун, О. Лавер, М. Максимюк, Л. Масенко, М. Мельник, О. Сколосра-Шепітко, А. Соколова, Г. Шотова-Ніколенко та ін. Т. Крупеньова з І. Русевою в статті «Специфіка ономастичності Юрія Винничука» дослідили функційно-стилістичні особливості поетонімів у романах «Мальва Ланда», «Танго смерті», «Аптекарь» [Крупеньова, Русева].

Метою нашої статті є дослідження та опис літературно-художніх антропонімів, що функціонують у ретророманах Юрія Винниченка «Нічний репортер», «Вілла Деккера», «Агент Лилик». **Завдання** – виявити та описати літературно-художні антропоніми, з'ясувати їхню доонімну семантику, енциклопедичне та смислове навантаження, визначити, яку роль вони відіграють у творенні образів.

Методи та методика. Методи дослідження зумовлені специфікою онімного матеріалу, який потребує системного підходу й використання традиційного описового методу і його основних прийомів: спостереження, інтерпретації та узагальнення, що дозволяє виявити, систематизувати й проаналізувати власні назви. Функційне навантаження літературно-художніх антропонімів визначено методом контекстуального аналізу. Дистрибутивний аналіз допомагає виявити приховану оцінну інформацію в семантичній структурі онімів, а також дослідити використання узуальних і оказіональних одиниць авторського ономастикону. Стилістично-контекстологічний підхід дає змогу встановити емоційно-експресивний зміст онімів як складника художнього тексту.

Виклад основного матеріалу. Серед сучасних українських письменників особливе місце посідає Юрій Винничук. Його романи приваблюють читачів. «Юрій Винничук блискуче пише не тільки історичні та любовні романи, він великий майстер

і детективного жанру», – справедливо зауважує Галина Новосад [Новосад 9].

У статті аналізуємо ретроромани Ю. Винничука про довоєнний Львів. Ідеться про романи «Нічний репортер», «Вілла Деккера», «Агент Лилик». Тільки недавно зачитувалися пригодами Кліма Кошового А. Кокотюхи, які відбувалися у Львові на початку XX століття, а тепер – пригодами репортера Марка Криловича перед Другою світовою війною та її початком. Усі три романи Ю. Винничука поєднані не тільки місцем, де відбуваються події (хоча Львів, мабуть, є одним із персонажів), а також героями, життєві долі яких тісно переплітаються.

Наша увага, як і завжди, прикута до найменувань персонажів. Головний герой детективів Марко Крилович – львівський журналіст. Він проводить журналістські розслідування, часто опиняється в безвихідній ситуації, допомагає поліції. Назва героя має характеристичний заряд. Найперше в романах спрацьовує первісне значення імені Марко (від лат. Marcus «Марсів; той, хто належить Марсові» [Белей 1995, с. 110]). Марко, на відміну від бога війни, має свій фронт – журналістський. Дуже часто натрапляємо на розмовні варіанти імені Марко. Галина Новосад пише: «Марко Крилович постає перед нами таким собі галицьким мачо, перед яким не може встояти жодна жінка. ... Бо є на світі чоловіки з особливим шармом і харизмою, що здатні звести з розуму кого завгодно» [Новосад 10]. Саме жінки називатимуть героя здрибніло-пестливими варіантами: Марцьо, Марчик. В основі прізвища Крилович є апелятив *крила*. Зразу простежується асоціація з птахом і навіть з ангелом. Марко точно не ангел, а цікавим птахом може бути. Ми також дізнаємося, що колись Марко підписував свої дописи, трохи змінивши прізвище. Ройзман компроментує Криловича, коли каже, що знає авторів табірних видань: «Підозрюю, що в журналі «Син України» Марко Крилатий – це теж ти» [Винничук АЛ 2021, с. 116]. Герой чомусь на місці злочину з'являється швидше за поліцейських, як на крилах. Але Марко має прізвище – нічний репортер. Автор виносить цю назву в заголовок роману. Вона стає головною, але не переходить у літературно-художній антропонім, залишається апелятивом. Крилович сам розповідає про себе: «Недарма ж мене прозвали «нічним репортером», бо власне я найбільше тинявся по різних зачучверілих кнайпах і мордовнях, по підпільних казинох, спелюнках (зłodийських притонах) і борделях...» [Винничук НР 2020, с. 9]. Не випадково його впізнають повії, різні злочинці, бо їх пов'язує нічний промисел. Пані Ірма представляє його: «Це наш гість Марко Крилович, а популярно – нічний репортер» [Винничук ВД 2021, с. 235]. У романі «Агент Лилик» нічний репортер Марко отримає псевдонім Лилик. Так його назве капітан НКВД Тарасов («І ще: свої реляції будете підписувати псевдонімом «Лилик». – Чому «Лилик»? – Ну, ви ж нічний репортер? – засміявся він» [Винничук АЛ 2021, с. 59]). Лилик – одна з назв кажана, що побуває на заході України [ВТССУМ 2005, с. 614]. «Кажан – нічний ссавець із широкими крилами, утво-

реними перетинками між довгими пальцями ніг» [ВТССУМ 2005, с. 514]. Псевдонім має дотичність і до роботи героя, і до його прізвища. Згодом Крилович дізнається, що з таким псевдонімом уже агент був («Сказати, що я був ошелешений, – не сказати нічого. У яку гру вони розважаються? Що ж це виходить? Що до мене вже був якийсь агент Лилик. А тепер мене видали за нього? ...Що таке «лилик»? – Летуча миш, – пояснив Зяблов. – Він же ж тому й нічний репортер») [Винничук АЛ 2021, с. 120]). Сам Корнійчук підтвердить Маркові, що такий агент був, а «псевдо перейшло» до нього, бо попередник загинув. Марко розуміє, що це був хтось із місцевих («Псевдо Лилик свідчить, що він був українцем? – Ми теж так думали. Хтось із першої еміграції. Можливо, член уряду УНР в екзилі») [Винничук АЛ 2021, с. 124]). Цей псевдонім, як і будь-який псевдонім, овійний таємничістю: назва, яку мало хто знає, вид діяльності підпільний, тобто знаходження в тіні, у темноті. Автор і цю назву виніс у заголовок роману. Вона стає найважливішою ланкою, бо має велике змістове навантаження, «несе в собі художню інформацію». У романі «Нічний репортер» апелятивна назва *нічний репортер* не переходить в онім, а в романі «Агент Лилик» принаймні називання *лилик* стає власною назвою.

Найкращим другом Марка є комісар поліції Роман Обух, який займається розслідуванням різних злочинів, а нічний репортер завжди активно долучається до цього. Цікаво, що не себе називає Роман *хортом*, а саме Марка («А ти, як хорт, зачувиши запах скандалу, кинувся в атаку») [Винничук НР 2020, с. 56]; «Та й Мартинюка страхали лише для того, аби підігріти твій інтерес і щоб ти, як хорт, відразу взяв слід» [Винничук НР 2020, с. 89]). Хорт – мисливська собака, відчитуються натяки на пошуки, розслідування. Слова Миросі це підтверджують: «Ох, ти не був би нишпоркою, якби не захав свого носа в кожну щілину. Ти вже й це занюхав» [Винничук АЛ 2021, с. 102]). Комісар називає Марка і йолопом царя небесного, і хитрим жуком. Жук – назва, що характеризує героя, як комаху, що може всюди проникнути, крім цього, вона має крила; відчутний натяк на прізвище Крилович.

Цікавим своїм наповненням є літературно-художній антропонім Роман Обух. Прізвище героя походить від апелятива обух – «тупа, важка частина гострого знаряддя (перев. сокири) або зброї, що міститься з протилежного боку від гострої» [ВТССУМ 2005, с. 822]). Роман умів добре слухати, але дуже часто викидав таку інформацію і лявав Марка, що це було, як обухом по голові, тобто це було несподівано і дуже сильно, навіть грізно. Роман міг собі це дозволяти, адже вони були друзями («Що й казати – то колега на амінь, не раз мене з тарapatів витягував, не раз і життя рятував, бо якась сила постійно мене пхала туди, де можна гудза набити, а фігу з маком заробити. ...Дав би я тобі зараз доброго лупня! Але ти ще мені потрібен. Навіть без останньої клепки») [Винничук НР 2020, с. 54–55]). Комісар був імпульсивним, голос мав гучний. Як бачимо, первісне значення прізвища

розкривається в тексті.

Літературно-художні антропоніми Марко Крилович та Роман Обух є національно значущими, адже імена і прізвища належать до української антропосистеми. Хорошим знайомим, знавцем своєї справи був австрієць Герман Фінкельштейн, який допомагав у пошуках душі («Знайомся, – сказав Обух, – перед тобою нестор львівської поліції Герман Фінкельштейн. Ну що тут сказати? Довоєнні газети не раз озвучували це ім'я – скромного але надзвичайно діяльного з неймовірною інтуїцією комісара поліції, австріяка з походження») [Винничук ВД 2021, с. 198]). Цей літературно-художній антропонім теж національно значущий. Ім'я героя походить із латини і означає «рідний», «єдинокровний» або «германець» [Трійняк 2005, с. 88]. Марко, Роман, Герман стали «рідними», бо займалися однією справою, це їх об'єднало, поріднило в полінаціональному Львові.

Львів став домом для людей різних національностей. Найбільше зафіксовано літературно-художніх антропонімів, які називають поляків. Варто нагадати, що посади обіймали не українці. Серед польських найменувань виділяються: Вітольд Погоржельський, Владислав Гождзевські, Геня Збежховський, Ціховський, Владислав Конарський («Нічний репортер»), Бронко Квіцинський (Квіця), Казімеж Хмелевіч, Кароль Гловек («Вілла Деккера»); серед німецьких (австрійських): Леон Калленбах, Людвіг Кромбах («Нічний репортер»), Альберт Кос, Ігнац Деккер, Людвік Вольф («Вілла Деккера»). У романах «Вілла Деккера» та «Агент Лилик» уже рясніє російськими антропонімами: Пйотр Зяблов, Алексей Воронін, Сергей Перцов («Вілла Деккера»), Єлісей Сініцин, Ігнатій Дехтярьов, Іван Зелін, Кіріл Саприкін, Іраїда Громова («Агент Лилик»). Низка цих прізвищ має орнітонімне походження. Агент Лилик (кажан) впевнено буде почуватися серед агентів із пташиними прізвищами: Зяблов, Воронін, Сініцин. Ю Винничук іронічно змальовує чекістів, поєднуючи несподіване, напр.: «Воронін з кінськими зубами». До тих прізвищ, де в основі немає орнітонімної лексики, автор подає опис героя і все одно порівнює з птахами. Напр.: Іван Зелін крутив головою, мов папуга; «Кіріл Саприкін скидався на неотесаного бовдура. Мізків у нього було не більше, як у водяної курочки» [Винничук АЛ 2021, с. 121]). Ми звернули увагу, що такі пташині прізвища фігурували в романі «Залишенець. Чорний Ворон» В. Шкляра: командир Орлов, боєць Кукушкін, голова окружного суду Голубчик, чекіст Птіцин («Соромно й гірко було дивитися, як їх обробляв миршавий чекіст Птіцин (чи Птічкін, чи Канарейкін, як там його у біса) – молоде, зелене щеня, що рано вбилося в пір'я... А насправді Пташинський – зросійщений хохол-рєнегат», «Я взагалі родом с Адеси. Но єщо в деда мого била фамілія Птах») [Шкляр 20103, с. 70–73]). Привертають увагу незвичні для львів'ян російські імена та їхні варіанти: Петя, Льоша, Ріта, Жанна, Нінка, Валентина, Мітяй. Трапляються літературно-художні антропоніми, носіями яких є євреї: Юзеф Майєн, Барух, Шмулик. На цьому різнобарвному тлі виділяються автохтонні імена та прізвища, за якими легко можна

визначити українця. До української антропосистеми зараховуємо прізвища з характерними антропоформантами: Свистун, Мартинюк, Дутчак, Амброзьяк, Покізяк («Нічний репортер»), Кисіль, Шпак («Вілла Деккера»), Гринюк, Корнійчук, Безручко, Довженко («Агент Лілик»). Серед імен персонажів виділяються не просто імена українців, а їхні розмовні варіанти з регіональними особливостями: Бодьо, Славко, Тоньо, Льоньо, Вікця, Ірена, Зеня, Крися, Мирося (Рося, Росичка, Росинка), Стефа, Яся, Ярина. Танцівниці та повії мають найрізноманітніші імена, іноді вибирали їх для гарного звучання, привабливості («Мані, Стасі, Ясі, чи претензійно Віолетти, Юлітти і Йоланти») [Винничук ВД 2021, с. 79]: Емілія, Агнешка, Сабіна, Крися, Івона, Каміла.

Напружена атмосфера в Європі 1938–1939 років сприяла створенню величезної кількості агентурних гілок, що готували шпигунів на території, які планувалося захопити. Марка вербували як з боку Німеччини, так і Росії. Відповідно агенти отримували псевдоніми. Генеральний консул Єлісеєв мав справжнє прізвище Єлісей Сініцин; резидент в Deutscher Volks-verband Ігнац Деккер був росіянином, агентом НКВД Ігнатієм Дехтярьовим («Деккер не був німцем, але зумів усіх надурити. Багато років він крутився серед німців, але зумів навіть пошлюбити доньку Кисіля, а потім грав на всі боки, дурачи одних і других») [Винничук АЛ 2021, с. 55–56]. Якщо Єлісеєв для псевдоніма взяв за основу ім'я, то Дехтярьов своє ж ім'я використовував за європейським зразком, а в прізвищі Деккер залишилися дві перші букви його справжнього прізвища. Це прізвище досить популярне в Європі. Агентка Ірма Анастасія Краузе хоче завербувати Марка Криловича працювати на німців. Вона є членом Німецького народного союзу («Начитана, знає кілька мов. Фанатка Гітлера») [Винничук ВД 2021, с. 144]; Вона пройшла бойовий вишкіл в нацистських таборах, володіє зброєю. Має відзнаки від самого Адольфа. Одне слово, це фахова шпигунка») [Винничук ВД 2021, с. 164]. Її стихія – війни. Не випадково ім'я Ірма похідне від імені одного з богів германських племен Ірміна, якого уособлювали з Тором, богом війни і неба [Трійняк 2005, с. 157]. Друге її ім'я Анастасія в перекладі з грецької означає «воскресіння» [Трійняк 2005, с. 31]. У ньому теж закладена інформація, яка розкриває образ. Ірма часто потрапляє в безвихідні ситуації, але їй вдається відновлюватися (воскресати), починати спочатку, повертатися до життя («Так, я оплутана брехнею з ніг до голови. Але я хочу перед тобою виплутатися. Не хочу більше тебе обманювати. Коли війна закінчиться, я почну нове життя. Без усіх цих тасмниць, шпигунства, закулісся... нове життя») [Винничук ВД 2021, с. 170]. Професор Йоахім Гайнц виявиться нідерландським колекціонером та військовим злочинцем Ментеном Пітером Ніколасом, який грабував мистецькі цінності на теренах Польщі та України.

Нічний репортер Марко Крилович знає життя міського «дна». Кримінальні елементи іноді тісно співпрацювали з поліцією, допомагали репортерам.

На сторінках романів присутні львівські батяри Пурцель, Цєпа, Гіпс, Швелер, Прецьль, Кацяба («Я не міг відмовити, бо Пурцель теж ніколи мені не відмовляв. То був мій давній знайомий, фаховий батяр, який мав повагу серед злочинної братії і залюбки приєднувався до будь-якої бійки, не питаючи, хто за кого і чому») [Винничук НР 2020, с. 126]. Досить дивні назви мають ці сильні хлопці, автор не дає і натяку на їхнє походження. За «Лексиконом львівським» знаходимо, що пурцель – «порода голубів, які перевертаються в польоті сторчаком». Швелер – «тех. металева балка, яка в перерізі має форму широкої літери «п» [ВТССУМ 2005, с. 1616]. Гіпс – «мінерал, що використовується у будівництві» [ВТССУМ 2005, с. 242]. Єдине, що можемо констатувати, що назвиська Гіпс і Швелер мають стосунок до лексики, яка пов'язана з будівництвом («Гіпс і Швелер були нерозлучні, вони навіть мали свою маленьку крамничку на Левандівці, на вивісці якої красувалося «Гіпс і Швелер». Обоє були муровими...») [Винничук НР 2020, с. 126]. Прізвисько Ціпа ми фіксували в ретророманах А. Кокотюхи. Воно утворилося від апелятива *цип*. Прізвисько Цєпа, ймовірно, має стосунок до галицької назви курчати – цепле, до купи курчат скликали, примовляючи цеп-цеп, цєпа-цєпа. Батяри (представники львівської субкультури, гульвіси) ділилися на клани, часто вступали в бійки. Протилежністю знайомим Марка є Дизьо і Геба. Вони слідували за Марком, він назвав їх за зовнішнім виглядом – альбінос і глист («Альбінос всівся зі мною на заднє сидження, а глист за кермо») [Винничук НР 2020, с. 190]. Пурцель та Броцак, коли почули про «білоголового червонопикого бурмила і глистоподібного фіцика», зразу вказали назвиська: «Дизьо і Геба. Але то скурві сини. З такими ліпше ся не знати. ...Не, то недобрі людиська») [Винничук НР 2020, с. 172–173]. Але ще страшнішим буде Дохтір («Кажут на него Дохтір. Уто є впувім вам, страхоття. Той вмє так чулувіка закатрупути, жи й слїду нема») [Винничук НР 2020, с. 173]. Прізвисько отримав за родом діяльності.

У романі «Вілла Деккера» убивцю дівчат назвуть Цинамоновим душієм («Душія нарекли Цинамоновим через те, що він притрусив очі задушеної дівчини цинамоном. Точніше – не очі, а очні ямки. Очі він акуратно виїняв і забрав із собою. Досі чогось подібного Львів не знав») [Винничук ВД 2021, с. 10]. Іванна, яка приїхала зі сходу, ніколи не чула слова цинамон («Не чули? Цинамоновий душитель! Та тут про нього все місто гомоніло. – Да?.. Гм.. Ну я ж не месна. А шо воно таке – оце «цинамоновий»? – Цинамон – те саме, що кориця. – Я й кориці не чула») [Винничук АЛ 2021, с. 14]. Цинамоновим душієм виявиться Сініцин. Убивці подобається назва, він розмірковує: «Цинамоновий душій... цинамоновий душій... Яка чудова назва для фільму! Хтозна – може, колись і знімуть. Люди люблять дивитися фільми про маніяків, переживати всі ті пристрасті, які переживали жертви, і тренувати свої нерви. Підсвідомо їм самим хочеться убивати і не будь-як, а вишукано, з мистецькою фантазією, з особливим шиком і смаком... Авжеж, саме зі сма-

ком, бо й смерть вимагає смаку, вимагає делікатесів і заморських приправ...» [Винничук АЛ 2021, с. 4]. Історія з душею почалася ще в 1920 році і пов'язана з Валентиною. Під цим іменем ховалася «страшна й безжалісна угорська комуністка Іда Шварц, подруга Бели Куна, ще одного угорського комуніста й ката. Та чи ж могла вона з таким іменем виступати перед російським пролетаріатом і кликати його на бій за світле майбутнє? Тому взяла собі інше ім'я – Валентина. ...Іда не мала жалю. ...Ті, кому вдалося вирватися з її рук, розповідали страшні речі. Бо ті, що вирвалися, – не мали очей» [Винничук АЛ 2021, с. 111]. Жорстока Іда Шварц для Сініцина була «королевою інків – гордою і нескореною». Одне зі значень імені Іда – «діва-войовниця» спрацьовує в тексті. Основою прізвища Шварц «могло стати п-ко апел. пох. Шварц – «вакса, крем для взуття» (Ж–Н 1085, Гр IV 488), що з нім. Schwarz – чорний» [Чучка 2005, с. 619]. Чорний колір – ознака біди, горя, війни. Чорні справи Іди переплелися з її чорною душею, вона навіть через двадцять років після смерті вбиває. Сініцин «почав приносити жертви на честь богині Іди». Як бачимо, характеристичний потенціал закладений і в прізвищі.

Період, про який ідеться в романах, тісно пов'язується з реальними історичними особами та їх іменуваннями. Л. Белей писав, що саме імена відомих історичних осіб «служать часовою канвою літературного твору» [Белей 1995. с. 36]. Серед таких найменувань виділяються: Будьонний, Тухачевський, Троцький, Ленін, Сталін, Адам Бачевський, Дмитро Левицький, Остап Луцький. Усі вони виконують номінативну функцію.

Література

1. Белей Л.О. Ім'я дитини в українській родині / худож.-оформлювач О.М. Артеменко. Харків: Фоліо, 2011. 283 с.
2. Белей Л.О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX–XX ст. Ужгород: Патент, 1995. 120 с.
3. ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Винничук Ю.П. НР Нічний репортер: роман / худож.-оформлювач О.А. Гугалова-Мешкова. Харків: Фоліо, 2020. 236 с.
5. Винничук Ю. АЛ Агент Лилик. Роман. Харків: ВД «Фабула», 2021. 288 с.
6. Винничук Ю. ВД Вілла Деккера. Роман. Харків: ВД «Фабула», 2021. 304 с.
7. Карпенко Ю. Нотатки про ономастику Миколи Куліша. Літературна ономастика: зб. статей. Одеса: Астропринт, 2008. С. 78–92.
8. Крупеньова Т., Русева І. Специфіка ономотворчості Юрія Винничука. URL: <http://www.dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/8034/1/krupenova%2C%20ruseva.pdf> (дата звернення: 06. 02. 2023).
9. Новосад Г. Роман «Нічний репортер» URL: <https://m.facebook.com > posts> (дата звернення: 21.08.2022)
10. Новосад Г. Цинамоновий душі Юрія Винничука. URL: <https://hvilya.com > news > culture> (дата звернення: 22.08.2022)
11. Трійняк І.І. Словник українських імен. Київ: Довіра, 2005. 509 с.
12. Чучка П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник / [наук. ред. член-кор. НАН України В.В. Німчук]. Львів: Світ, 2005. 704 + XLVIII с.
13. Шкляр В.М. Залишенець. Чорний Ворон [Текст]. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. 384 с.

References

1. Belei L.O. (2011) Imia dytyny v ukrainskii rodyni [A child's name in a Ukrainian family] / khudozh.-oformliuvach O.M. Artemenko. Kharkiv: Folio. 283 s. [in Ukrainian].

Ю. Винничук особливу увагу привернув до ролі письменників. У Львові, крім військових, чекістів, чиновників різного рангу, були «свіжоприбулі письменники: масивний Алексей Толстой з коханкою, полькою Малиновською, яку йому підсунули самі ж чекісти, Олександр Корнійчук з Вандою Василевською, яку теж йому підсунули чекісти, Петро Панч, Володимир Сосюра...» [Винничук АЛ 2021, с. 96]. Ю. Винничук називає Толстого масивним псевдографом, та ще й порівнює з бізоном («великий північноамериканський бик, подібний до європейського зубра» [ВТССУМ 2005, с. 80]). Автор заклав відповідну інформацію в прізвище героя: Толстой – значить товстий, великий, як бик, але бик не з нашої території, тобто якийсь прибулець («Псевдограф Толстой, оточений дамами, намагався теж не відставати й сунув простовіч, мов бізон» [Винничук АЛ 2021, с. 99]). Крилович з іронією називає Корнійчука Великим драматургом.

Висновки. Літературно-художні антропоніми романів Ю. Винничука мають значний інформаційний потенціал, що служить для характеристики персонажів. Така інформація міститься в доонімній семантиці основи літературно-художнього антропоніма, розкривається через словесну авторську характеристику героя, увиразнюється базовими конотаціями реального антропоніма в його літературному прототипі. Автор вдало дібрав імена своїм героям, підкреслюючи особливості характеру, поведінки, занять. Таким чином, літературно-художні антропоніми в романах Ю. Винничука відіграють дуже важливу роль.

2. Belei L.O. (1995) Funktsionalno-stylistychni mozhyvosti ukrainskoi literaturno-khudozhnoi antroponomii XIX–XX st. [Functional and stylistic possibilities of Ukrainian literary anthroponymy of the 19th–20th centuries]. Uzhhorod: Patent. 120 s. [in Ukrainian].
3. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) (2005) [Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language (with additions)] / Uklad. i holov. red. V.T. Busel. Kyiv; Irpin: VTF «Perun». 1728 s. [in Ukrainian].
4. Vynnychuk Yu.P. (2020) Nichnyi reporter: roman [Night reporter: a novel] / khudozh.-oformliuvach O.A. Huhailova-Mieshkova. Kharkiv: Folio. 236 s. [in Ukrainian].
5. Vynnychuk Yu. (2021) Ahent Lylyk. Roman [Agent Lylyk. Novel]. Kharkiv: VD «Fabula». 288 s. [in Ukrainian].
6. Vynnychuk Yu. (2021) Villa Dekkera. Roman [Dekker's Villa. Novel]. Kharkiv: VD «Fabula». 304 s. [in Ukrainian].
7. Karpenko Yu. (2008) Notatky pro onomastyku Mykoly Kulisha [Notes on the onomastics of Mykola Kulish]. *Literaturna onomastyka: zb. statei*. Odesa: Astroprynt. S. 78–92 [in Ukrainian].
8. Krupenova T., Rusieva I. Spetsyfika onomotvorchosti Yurii Vynnychuka [Specificity of Yuriy Vynnychuk's name-creativity]. URL: <http://www.dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/8034/1/krupenova%2C%20ruseva.pdf> (data zvernennia: 06. 02. 2023). [in Ukrainian].
9. Novosad H. Roman «Nichnyi reporter» [Novel «Night Reporter»]. URL: [https://m.facebook.com > posts](https://m.facebook.com/posts) (data zvernennia: 21.08.2022) [in Ukrainian].
10. Novosad H. Tsynamonovyi dushii Yurii Vynnychuka [Yuriy Vynnychuk's cinnamon strangler]. URL: [https://hvilya.com > news > culture](https://hvilya.com/news/culture) (data zvernennia: 22.08.2022) [in Ukrainian].
11. Triiniak I.I. (2005) Slovnyk ukrainskykh imen [Dictionary of Ukrainian names]. Kyiv: Dovira. 509 s. [in Ukrainian].
12. Chuchka P. (2005) Prizvyshcha zakarpatskykh ukrainsiv: istoryko-etymolohichni slovnyk [Surnames of Transcarpathian Ukrainians: historical and etymological dictionary] / [nauk. red. chlen-kor. NAN Ukrainy V.V. Nimchuk]. Lviv: Svit. 704 + XLVIII s. [in Ukrainian].
13. Shkliar V.M. (2010) Zalyshenets. Chornyi Voron [Tekst] [Leftover. Black Raven]. Kharkiv: Knyzhkovyi klub «Klub Simeinoho Dozvillia». 384 s. [in Ukrainian].

BASIC CONNOTATIONS OF THE PROPER NAMES OF THE LITERARY HEROES IN YURIY VYNNYCHUK'S RETRO-NOVELS «NIGHT REPORTER», «DEKKER'S VILLA», «AGENT LYLYK»

Abstract. The article is devoted to the study of the proper names of the literary heroes as an important component in the space of onyms in detective retro-novels about Lviv by the modern Ukrainian writer Yuriy Vynnychuk. It is known that the names of the characters, which are endowed with a wealth of stylistic functions and significant expressive possibilities, are an integral element of the literary text. Literary anthroponymy is the result of subjective authorial creativity. The proper names of the characters as linguistic units, which not only name, but also characterize the denotations, together with other units reflect the creative thinking of the writer, the richness of his language, the peculiarities of the style.

The purpose of our article is the study and description of the proper names of the literary heroes that function in the retro-novels of Yuriy Vynnychuk «Night Reporter», «Dekker's Villa», «Agent Lylyk», our task is to identify and describe proper names of the literary heroes, to find out their pre-onym semantics, encyclopedic and semantic load, determine their role in the creation of images.

It was found that proper names of the literary heroes are an important means of expression that interacts with other linguistic units and acquires different connotations. All proper names of the literary heroes in Yu. Vynnychuk's novels have a characteristic charge, and a whole series of character names realizes their pre-onym semantics in the text. Yu. Vynnychuk knows how to create images and successfully give them names. Matching the name to the nature of the character, his appearance, occupation, the author tries to establish harmony between the hero and his name.

The role of the titles of the novels «Night Reporter» and «Agent Lylyk» was studied, where the nickname of the main character is included in the title of the work.

Attention is paid to the functioning of the proper names of the literary heroes belonging to different anthroposystems, to the combination of names based on bird signs, to the functioning of nicknames of Lviv criminal elements (batyars), which are based on the Galician dialect.

It has been proven that the proper names of the literary heroes in the works of Yu. Vynnychuk become examples of the author's onymic mastery, because they are unique markers of the region.

Keywords: Yuriy Vynnychuk, appellative, pre-onymic meaning, name, proper name of the literary hero, character, nickname, pseudonym, characteristic.

© Вегеш А., 2023 р.

Анастасія Вегеш – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; anastasia.vehesh@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-0430-2447>

Anastasia Vehesh – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ukrainian Language Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; anastasia.vehesh@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-0430-2447>